

O'zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab
ta'limi vazirligi

ISSN: 2992-9008
UDK: 37

TA'LIM VA TARAQQIYOT

Ilmiy-uslubiy jurnali

2026-YIL 5-SON

www.journal.namspi.uz

Bosh muharrir: Namangan davlat pedagogika instituti rektori B.E.Xusanov
Mas'ul muharrir: Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor M.R.Qodirxonov
Mas'ul muharrir o'rinbosari: Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i J.A.Yuldashev

TAHRIR HAY'ATI

Aniq va tabiiy fanlar: k.f.d., prof. Sh.Abdullayev, f-m.f.d., dots. R.Xakimov, k.f.d., prof. N.Vohidova, k.f.d., dots. M.Qodirxonov, b.f.d., dots. A.Batashov, f-m.f.n., dots., T.Abdullayev, p.f.n., dots. M.Eshnazarova, p.f.n., dots. G'.Nafasov, p.f.n., dots. M.Boltayeva.

Texnika fanlari: t.f.d., prof. A.Umarov, t.f.d., prof. A.Qayumov, PhD, dots. Sh.Xudoyqulov, PhD, dots. Abdunazarov.

Ijtimoiy-gumanitar fanlar: s.f.d., prof. T.Fayzullayev, tar.f.d., prof. A.Rasulov. f.f.d., prof. M.Ismoilov, i.f.d., dots. N.Sotivoldiyev, t.f.n., dots. A.Isoqboyev, f.f.n., dots. O.Mamatov, t.f.n., dots. Z.Haydarov, PhD. J.Yuldashev, PhD. A.Abdullayev.

Pedagogika fanlari: p.f.d., prof. B.Xodjayev, p.f.d., prof. X.Najmiddinova, p.f.d., prof. T.Ismoilov, p.f.d., prof. S.Abdullayev. p.f.d., prof., M.Y.Sobirova, p.f.d., prof., R.Zamilova, p.f.d., prof. Sh.Xujamberdiyeva, p.f.d., dost. M.Asqarova, PhD, dots. M.Asranboyeva.

Filologiya fanlari: fil.f.d., prof. N.Uluqov, fil.f.d., prof. H.Usmanova, f.f.d., dots. X.Shokirova, p.f.n., dots. S.Misirov, p.f.n., dots. Sh.Ubaydullayev, PhD, dots. P.Lutfullayev, PhD, dots. M.Yakubbayev.

Texnik muharrir: R.Tursunov

Tahririyat manzili: Namangan shahri, Uychi ko'chasi, 316-uy.

Pochta indeksi: 160136, **Faks:** (0369) 227-27-21,

Email: Info@namspi.uz

"Ta'lim va taraqqiyot" ilmiy-uslubiy jurnali elektron to'plam sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi (AOKA)ning 2022-yil 25-oktabrdagi № 045044 raqamli guvohnomasi asosida chop etiladi. Jurnal Oliy Attestatsiya komissiyasining 2024-yil 30-noyabrdagi (№ 364/5) yig'ilishi qaroriga asosan pedagogika fanlari bo'yicha falsafa fanlari doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan asosiy ilmiy natijalarini chop etish uchun tavsiya etilgan. UDK: 37, Xalqaro standartlashtirish raqami (ISSN): 2992-9008.

Maqolalarning ilmiy saviyasi va keltirilgan ma'lumotlar uchun mualliflar javobgar hisoblanadi.

ADABIY TA'LIMDA LIRIK ASARLARNI O'QITISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

Isomiddinova Muxlisa Asqar qizi

Namangan davlat pedagogika instituti 2-bosqich magistratura talabasi

Email: misomiddinova404@gmail.com

Tel: +998958484310

Annotatsiya: Maqolada umumiy o'rta ta'lim adabiyot mashg'ulotlarida lirik asarlarni o'qitish metodikasini takomillashtirish masalasi Erkin Vohidov, Abdulla Oripov va Halima Xudoyberdiyeva she'riyati misolida o'rganiladi. Lirik matnning o'ziga xos tabiati, unda kechinma, lirik qahramon, poetik obraz, ohang va badiiy ifoda vositalarining o'zaro munosabati tahlil qilinadi. Tadqiqotda matnga asoslangan tahlil, ifodali o'qish, muammoli savollar, qiyosiy tahlil, fanlararo integratsiya, ijodiy loyiha va refleksiv yozuvni birlashtiruvchi metodik model taklif etiladi. Modelning amaliy imkoniyatlari uch ijodkor she'riyatidagi yetakchi mavzu va badiiy xususiyatlar orqali yoritilib, dars jarayonida o'quvchining mustaqil talqini, dalillash ko'nikmasi va estetik idrokini rivojlantirish yo'llari ko'rsatiladi. Maqola yakunida lirik asarni o'qitish samaradorligini kuzatish uchun mezonlar va namunaviy topshiriqlar tavsiya etiladi.

Kalit so'zlar: Adabiy ta'lim, lirik asar, lirik qahramon, badiiy tahlil, ifodali o'qish, Erkin Vohidov, Abdulla Oripov, Halima Xudoyberdiyeva, integrativ yondashuv, ijodiy faoliyat.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ ЛИРИЧЕСКИХ ПРОИЗВЕДЕНИЙ В ЛИТЕРАТУРНОМ ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация: В статье рассматривается проблема совершенствования методики преподавания лирических произведений на уроках литературы в общеобразовательной школе на примере поэзии Эркина Вахидова, Абдуллы Орипова и Халимы Худойбердиевой. Анализируются особенности лирического текста, взаимосвязь переживания, лирического героя, поэтического образа, интонации и средств художественной выразительности. В исследовании предлагается методическая модель, объединяющая текстуальный анализ, выразительное чтение, проблемные вопросы, сравнительный анализ, межпредметную интеграцию, творческий проект и рефлексивное письмо. Практические возможности данной модели раскрываются через ведущие темы и художественные особенности поэзии трёх авторов. Определяются пути развития самостоятельной интерпретации произведений учащимися, навыков аргументации и эстетического восприятия в процессе обучения. В заключительной части статьи предлагаются критерии оценки эффективности преподавания лирических произведений и образцы практических заданий.

Ключевые слова : литературное образование, лирическое произведение, лирический герой, художественный анализ, выразительное чтение, Эркин Вахидов, Абдулла Орипов, Халима Худойбердиева, интегративный подход, творческая деятельность.

IMPROVING THE METHODOLOGY OF TEACHING LYRICAL WORKS IN LITERARY EDUCATION

Annotation: The article examines ways to improve the methodology of teaching lyrical works in secondary schools and academic lyceums through the poetry of Erkin Vohidov, Abdulla Oripov and Halima Xudoyberdiyeva. It discusses the distinctive features of lyric poetry, including the lyrical speaker, emotional experience, poetic imagery, intonation and expressive devices. A methodological model is proposed that combines close reading, expressive performance, problem-based questions, comparative analysis, interdisciplinary integration, creative projects and reflective writing. The article outlines practical classroom tasks and assessment criteria intended to develop learners' independent interpretation, evidence-based reasoning and aesthetic response.

Keywords: literary education, lyric poetry, lyrical speaker, literary analysis, expressive reading, Erkin Vohidov, Abdulla Oripov, Halima Khudoyberdiyeva, interdisciplinary learning, creative activity.

KIRISH

Adabiy ta'limning muhim vazifalaridan biri o'quvchini badiiy matnni shunchaki o'qib chiqadigan tinglovchidan uning mazmuni, shakli va estetik ta'sirini mustaqil anglay oladigan faol kitobxonga aylantirishdir. Ayniqsa, lirik asarlar bilan ishlash o'quvchining hissiy idroki, obrazli tafakkuri, so'z sezgisi va ma'naviy dunyosini rivojlantirishda katta imkoniyatga ega. Lirikada voqelik ko'pincha izchil voqealar tizimi orqali emas, balki kechinma, kayfiyat, ichki monolog, ramz, ohang va poetik detal orqali namoyon bo'ladi. Shu sababli lirik matnni o'qitish epik asardagi voqealar ketma-ketligini qayta hikoya qilish bilan cheklanmasligi lozim.

Amaliyotda she'r tahlili ba'zan shoir hayoti haqidagi ma'lumotlarni bayon qilish, she'r mazmunini nasriy shaklda qayta aytish va badiiy san'atlarni nomlash bilan chegaralanib qoladi. Bunday yondashuv o'quvchining she'rni shaxsiy idrok etishi, obraz va ohang o'rtasidagi aloqani anglashi, o'z talqinini matndan olingan dalillar bilan asoslashiga yetarlicha sharoit yaratmaydi. Lirik asarni samarali o'rgatish uchun hissiy taassurot va tahliliy fikrlashni bir-biriga qarama-qarshi qo'ymasdan, ularni yagona o'quv jarayonida uyg'unlashtirish zarur.

Erkin Vohidov, Abdulla Oripov va Halima Xudoyberdiyeva ijodi bu vazifani amalga oshirish uchun mazmunan boy va badiiy jihatdan rang-barang material beradi. Erkin Vohidov she'riyatida insoniy qadr, milliy o'zlik, muhabbat, ma'naviy uyg'onish va so'z mas'uliyati bilan bog'liq masalalar ko'tariladi. Abdulla Oripov lirikasida Vatan, tarixiy xotira, inson va zamon munosabati, vijdon va mas'uliyat mavzulari falsafiy mushohada bilan yoritiladi. Halima Xudoyberdiyeva she'riyatida esa ayol qalbi, ona siymosi, muhabbat, iroda, sadoqat va ruhiy kechinmalarining samimiy ifodasi muhim o'rin tutadi. Bu xususiyatlar o'quvchilarga turli poetik ovozlarni qiyoslash, umumiy va farqli jihatlarni aniqlash imkonini beradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Lirik asarlarni o'qitish metodikasini takomillashtirish masalasi adabiyotshunoslik, pedagogika, psixologiya va adabiyot o'qitish metodikasi fanlari kesishgan nuqtada o'rganiladi. Mazkur yo'nalishdagi ilmiy tadqiqotlarda o'quvchilarning badiiy matnni idrok etishi, she'riy obrazlar mohiyatini anglashi, lirik qahramon ruhiy kechinmalarini tahlil qilishi hamda asarning estetik qimmatini his etishiga alohida e'tibor qaratiladi. Lirik asarning o'ziga xos xususiyati shundaki, unda insonning ichki dunyosi, his-tuyg'ulari, ruhiy holati va borliqqa munosabati badiiy ifoda vositalari orqali namoyon bo'ladi. Shu sababli she'riy matnni o'qitishda faqat mazmunni tushuntirish yoki she'rni yod oldirish bilan cheklanmasdan, o'quvchining mustaqil fikrlashi, obrazli tafakkuri va estetik munosabatini rivojlantirish muhim metodik vazifa hisoblanadi.

Adabiyot o'qitish metodikasi bo'yicha yaratilgan ilmiy-metodik manbalarda badiiy asarni tahlil qilishning turli yondashuvlari ishlab chiqilgan. Jumladan, Q. Yo'ldoshevning adabiy ta'limga oid ilmiy-metodik qarashlarida badiiy asarni o'quvchining ma'naviy olami, mustaqil tafakkuri va estetik didini rivojlantirish vositasi sifatida o'rganish masalasi muhim o'rin tutadi. Bunday yondashuv lirik asarlarni o'qitishda ham katta ahamiyatga ega, chunki she'rning mazmunini anglash o'quvchidan

matn ustida mustaqil mushohada yuritish, badiiy detallarni kuzatish va shaxsiy xulosalar chiqarishni talab etadi.

Badiiy matnni tahlil qilishga doir metodik qarashlar she'ning mavzusi, g'oyasi, kompozitsiyasi, obrazlar tizimi, poetik tili va tasviriy vositalarini o'zaro bog'liqlikda o'rganish zarurligini ko'rsatadi. Biroq lirik asar tahlilida ushbu unsurlarni alohida-alohida sanab o'tishning o'zi yetarli emas. Ularning lirik qahramon kechinmalari va asarning umumiy badiiy mazmunini yuzaga chiqarishdagi vazifasini ochib berish lozim. Masalan, she'rdagi takror, istiora, tashbeh, ramz, ohang va ritm kabi vositalar o'quvchining asarni hissiy idrok etishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun tahlil jarayonida nazariy ma'lumotlarni she'riy matnning o'zidan olingan misollar bilan asoslash samarali natija beradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda adabiyotshunoslik va ta'lim metodikasi kesishmasidagi yondashuvlarga tayanildi. Nazariy tahlil orqali lirik asarning janriy xususiyatlari va uni o'qitish tamoyillari umumlashtirildi. Qiyosiy tahlil Erkin Vohidov, Abdulla Oripov va Halima Xudoyberdiyeva ijodidagi mavzu, lirik qahramon, poetik obraz, ohang hamda muallif pozitsiyasini o'quv maqsadlari bilan bog'lash uchun qo'llanildi. Metodik modellashtirish yordamida darsning o'zaro izchil bosqichlari belgilandi.

Maqola nazariy-metodik xarakterga ega. Unda alohida maktab yoki sinfda o'tkazilgan tajriba natijalari mavjud deb da'vo qilinmaydi; natijalar adabiyotshunoslik manbalari va pedagogik tamoyillarni tahlil qilish asosida shakllantirilgan metodik tavsiyalardan iborat. Shu bois taklif etilayotgan modelni amaliyotga joriy etishda o'qituvchi o'quvchilarning yoshi, sinf tayyorgarligi, darslikda berilgan matnlar va ta'lim muassasasining o'quv dasturiga moslashtirishi kerak.

Metodologik asosning birinchi tamoyili — matnga tayanish. O'quvchining har qanday fikri she'ning so'z tanlovi, obrazlar tizimi, sintaktik qurilishi, ohangi yoki kompozitsion xususiyatlaridan olingan dalil bilan mustahkamlanishi kerak. Ikkinchi

tamoyil — hissiy idrok va tahlil birligi. Dastlabki taassurot inkor etilmaydi; aksincha, u savollar orqali chuqurlashtiriladi va matndagi vositalar bilan izohlanadi. Uchinchi tamoyil — talqinlar xilma-xilligini tan olish. Bir she'r turli o'quvchilarda turlicha hissiy javob uyg'otishi mumkin, biroq har bir talqin matn bilan asoslanishi lozim.

To'rtinchi tamoyil — qiyosiylik. Uch shoir she'rlarini bir xil qolipga solish emas, balki har bir ijodkorning o'ziga xos poetik ovozi aniqlash va umumiy mavzularning turlicha ifodalanishini kuzatish muhim. Beshinchi tamoyil — faoliyatga yo'naltirilganlik. O'quvchi faqat tinglovchi bo'lib qolmay, ovoz chiqarib o'qish, savol tuzish, dalil tanlash, guruhda muhokama qilish, audio yoki vizual taqdimot tayyorlash va refleksiv yozuv yaratish orqali bilimni faol o'zlashtiradi.

O'qitish jarayonida quyidagi ma'lumot yig'ish usullaridan foydalanish mumkin: dastlabki va yakuniy diagnostik topshiriqlar; o'quvchilarning yozma talqinlarini tahlil qilish; guruh muhokamasidagi ishtirokini kuzatish; rubrika asosida ijodiy ishlarni baholash; o'quvchi refleksiyasini o'rganish. Bu usullar o'qituvchiga faqat yakuniy javobni emas, o'quvchining talqin qilish jarayonidagi o'sishini ham ko'rish imkonini beradi.

Lirik asarni o'rgatishda birinchi muammo — mazmunni qayta hikoya qilishni tahlil bilan tenglashtirishdir. She'rning mazmunini nasriy bayon qilish ayrim hollarda tushunishni tekshiradi, ammo poetik shaklning ma'noga qo'shgan hissasini ochib bermaydi. Masalan, bir obrazning qayta-qayta takrorlanishi, misralar orasidagi pauza yoki qarama-qarshi tushunchalar she'rning hissiy yo'nalishini belgilashi mumkin. Agar darsda faqat "she'r nima haqida?" savoli berilsa, "shoir bu fikrni qanday badiiy vositalar bilan ifodalagan?" degan muhim masala chetda qoladi.

Ikkinchi muammo — badiiy san'atlarni matndan ajratilgan holda yodlatish. Metafora, jonlantirish, tashbeh, tazod yoki takrorni topish o'z-o'zidan maqsad emas. O'quvchi ushbu vosita she'rning umumiy kayfiyati, lirik qahramon holati va asosiy g'oyasini qanday kuchaytirishini izohlashi zarur. Shu sababli badiiy vositani aniqlashdan

keyin “Bu ifoda oʻrniga oddiy soʻz ishlatilganda maʼno va taʼsir qanday oʻzgarardi?” kabi savollar berish maqsadga muvofiq.

Uchinchi muammo — shoir tarjimai holining sheʼrni oʻrganishdan ustun kelishi. Tarjimai hol zarur kontekst beradi, lekin darsning asosiy vaqti matnning oʻziga ajratilishi kerak. Muallif hayotidagi voqeani sheʼrning yagona kaliti sifatida koʻrsatish asarning koʻp maʼnoliligini cheklashi mumkin.

Toʻrtinchi muammo — oʻquvchi javobini oldindan belgilangan “toʻgʻri xulosa”ga moslashtirish. Bunday holatda mustaqil fikr bildirish va muqobil talqinlarni dalil bilan himoya qilish imkoniyati kamayadi.

Beshinchi muammo — baholash mezonlarining noaniqligi. Agar oʻquvchi sheʼrni taʼsirchan oʻqigani uchungina yuqori baholansa, tahliliy fikrlash yetarli oʻlchanmaydi; aksincha, faqat terminlar sanogʻi baholansa, estetik idrok chetda qoladi. Shu bois ifodali oʻqish, matndan dalil keltirish, obrazni sharhlash, mustaqil xulosa va ijodiy yondashuv alohida mezonlar sifatida belgilanishi lozim.

Erkin Vohidov sheʼriyatini oʻrganishda oʻquvchilarning soʻz maʼnosiga sezgirligini, inson qadriga doir mulohazalarini va milliy oʻzlik haqidagi tushunchalarini rivojlantirish mumkin. Shoir ijodidagi falsafiy mushohada, xalqona ohang, kinoya va samimiy murojaat oʻquvchini bir vaqtning oʻzida mazmun va ifoda ustida ishlashga undaydi. Oʻqituvchi tanlangan sheʼrning matni asosida lirik qahramon kimga murojaat qilayotganini, qanday qadriyatni himoya qilayotganini, ohangning qaysi nuqtada oʻzgarishini aniqlatishi mumkin.

Erkin Vohidovning mashhur asarlaridan parcha tanlanganda, sheʼrning toʻliq matnini darslik yoki qonuniy manbadan olish va mualliflik huquqiga rioya qilish zarur. Metodik topshiriqlarni sheʼrning muayyan misralariga bogʻlash mumkin: oʻquvchilar tayanch soʻzlarni belgilaydi, obrazlar oʻrtasidagi munosabatni chizma shaklida koʻrsatadi, muhim misrani tanlab, nima sababdan uni asarning mazmuniy markazi deb

hisoblashini izohlaydi. Bunda tayyor talqin berish o'rniga, matn dalillari asosida xulosaga kelish rag'batlantiriladi.

Abdulla Oripov lirikasini o'rganishda falsafiy savol qo'yish va tarixiy-madaniy kontekstni matn tahliliga bog'lash samarali. Shoirning Vatan, tarix, xalq xotirasi, inson mas'uliyati va zamon haqidagi fikrlari o'quvchilarni shaxsiy pozitsiya bildirishga undaydi. Biroq bunday mavzularni faqat umumiy vatanparvarlik bayoniga aylantirib yubormaslik lozim. O'quvchi muallif fikrining she'rda qanday obrazlar, qarama-qarshiliklar, murojaatlar yoki ritmik urg'ular orqali ochilganini ko'rsatishi kerak.

Abdulla Oripov she'rlarini tarix fani bilan integratsiyalashda tarixiy hodisalar haqida qisqa ma'lumot berish mumkin, ammo tarixiy ma'lumot badiiy tahlilning o'rnini egallamasligi kerak. Informatika bilan integratsiya esa o'quvchilarning manba tekshirish, raqamli taqdimot tuzish, audio o'qish yozib olish va iqtibos manbasini ko'rsatish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Natijada raqamli vosita bezak emas, adabiy fikrni ifodalash va dalillash vositasiga aylanadi.

Halima Xudoyberdiyeva she'riyatini o'rganishda lirik qahramonning ichki dunyosi, hissiy kuch, ayol va ona siymosi, muhabbat, sadoqat, iztirob hamda ruhiy matonat masalalariga e'tibor qaratish mumkin. Shoiraning ifoda uslubini o'quvchilarga tayyor ta'riflar bilan emas, so'zlarning emotsional bo'yoqdorligi, murojaat shakllari, takrorlar, obrazlar va ohangni kuzatish orqali anglatish maqsadga muvofiq. O'quvchilardan lirik qahramonning kayfiyati qaysi so'zlar orqali sezilishini topish va ushbu so'zlarni izohlash so'raladi.

Uch ijodkorni qiyoslashda umumiy mavzu, masalan, Vatan, insoniylik, muhabbat yoki vaqt tushunchasi tanlanishi mumkin. Har bir she'rda mavzu qanday obraz bilan ochilgani, lirik qahramonning munosabati qanday ifodalangani va she'r o'quvchida qanday savol uyg'otgani aniqlanadi. Muhimi, qiyoslash "qaysi shoir yaxshiroq?" tarzida emas, "bir mavzu turli poetik ovozlarda qanday talqin qilingan?" tarzida tashkil etiladi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tadqiqot jarayonida adabiy ta'limda lirik asarlarni quyidagi metodik usullar orqali o'qitish samarali ekanligi aniqlandi: "Ohang xaritasi" usuli she'rning hissiy rivojini kuzatishga yordam beradi. O'quvchilar she'rni misralar yoki mazmuniy qismlarga ajratib, har bir qismga mos kayfiyatni belgilaydi: sokinlik, hayrat, iztirob, umid, qat'iyat yoki mulohaza. So'ng kayfiyat nima sababdan o'zgarganini so'z, sintaksis, takror yoki obraz bilan izohlaydi. Bu usul ifodali o'qish bilan badiiy tahlilni birlashtiradi.

"Dalil — talqin — xulosa" usulida o'quvchi uch ustunli jadval tuzadi. Birinchi ustunga she'rdan so'z yoki misra, ikkinchisiga uning mumkin bo'lgan ma'nosi, uchinchisiga esa shu dalildan kelib chiqadigan xulosa yoziladi. Jadval o'quvchini umumiy fikr aytishdan aniq matniy dalilga qaytaradi. Bir dalil turli talqinlarga asos bo'lishi mumkinligi muhokama qilinib, talqinlarning qaysi biri matnning boshqa qismlari bilan yaxshiroq mos kelishi aniqlanadi.

"Uch ovoz — bir mavzu" usulida Erkin Vohidov, Abdulla Oripov va Halima Xudoyberdiyeva ijodidan bir-biriga mazmunan yaqin she'rlar tanlanadi. Guruhlar har bir she'rda lirik qahramonning pozitsiyasi, tayanch obrazi va asosiy savolini aniqlaydi. Yakunda sinf qiyosiy jadval tuzadi. Bunda she'rlarning to'liq matnlari va tanlangan nashrlar o'qituvchi tomonidan oldindan tayyorlanadi.

"Lirik qahramonga maktub" ijodiy topshirig'ida o'quvchi she'rda ifodalangan kechinmaga javob yozadi. Maktub muallifning shaxsiy fikrini aks ettirishi mumkin, biroq unda she'rdagi kamida ikki obraz yoki matniy detalga murojaat qilinishi talab etiladi. Bu talab ijodiy erkinlikni saqlagan holda matnga qaytish odatini shakllantiradi.

"Sarlavhasiz she'r" mashqida o'qituvchi she'r nomini dastlab yashiradi yoki she'r mazmuniga mos bir necha muqobil sarlavha taklif etadi. O'quvchilar o'z sarlavhasini tanlaydi va tanlovini dalillar bilan asoslaydi. So'ng asl sarlavha bilan solishtirib, nomning matn talqiniga qanday ta'sir qilishini muhokama qiladi. Mashq sarlavhani oddiy tashqi unsur emas, ma'no yaratishda ishtirok etadigan poetik vosita sifatida anglashga yordam beradi.

“Raqamli adabiy laboratoriya” usulida o’quvchilar she’rni ifodali o’qib audioyozuv tayyorlaydi, o’qishdagi pauza va urg’ularni izohlaydi yoki matndagi obrazlar asosida raqamli konsept-xarita yaratadi. Raqamli mahsulotda she’r muallifi, asar nomi va foydalanilgan nashr ko’rsatiladi. Texnologiyadan foydalanish o’quv maqsadiga xizmat qilishi, mualliflik huquqiga rioya etilishi va o’quvchining mustaqil fikrini namoyon qilishi kerak.

Taklif etilgan metodik modellar lirik asarni o’qitishni birgina usul bilan cheklamaydi. Ifodali o’qish o’quvchining hissiy idrokini faollashtiradi, matnga yaqin tahlil mazmun va shaklning o’zaro bog’liqligini ochadi, qiyosiy tahlil esa bir mavzuning turli ijodkorlarda qanday talqin qilinishini ko’rsatadi. Ijodiy topshiriq tahlil natijasini qayta ifodalash imkonini bersa, refleksiya o’quvchining o’z o’qish tajribasini anglashiga yordam beradi. Demak, metodik samaradorlik alohida metodning yangiligidan ko’ra, ularning maqsadga muvofiq uyg’unlashuviga bog’liq.

XULOSA

Lirik asarlarni o’qitish metodikasini takomillashtirish o’quvchining she’r mazmunini tushunishi bilan cheklanmay, badiiy shaklni his qilishi, obrazlar tizimini sharhlashi va mustaqil talqinini matn dalillari bilan asoslashini ta’minlashi kerak. Erkin Vohidov, Abdulla Oripov va Halima Xudoyberdiyeva ijodi ushbu ko’nikmalarni rivojlantirish uchun keng imkoniyat yaratadi. Ularning she’riyati orqali milliy o’zlik, Vatan, insoniylik, muhabbat, ruhiy kechinma va ma’naviy mas’uliyat kabi mavzularning turlicha poetik ifodasini o’rganish mumkin. Metodik samaradorlikni ta’minlash uchun o’qituvchi matn bilan ishlashga yetarli vaqt ajratishi, har bir talqinni dalil bilan asoslashga undashi, badiiy vositalarning vazifasini ochishi va baholash mezonlarini aniq belgilashi lozim. Fanlararo integratsiya hamda raqamli vositalar she’rni chuqurroq anglashga xizmat qilgandagina maqsadga muvofiq bo’ladi. Keyingi bosqichda taklif etilgan modelni amaliy tajribada sinash va natijalarni empirik ma’lumotlar asosida baholash zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Aristotel. Poetika. — Toshkent: Yangi asr avlodi, 2006.
2. Quronov D. Adabiyotshunoslikka kirish. — Toshkent: Akademnashr, 2018.
3. Yo'ldoshev Q., Madayev O., Abdurazzoqov A. Adabiyot o'qitish metodikasi. — Toshkent: Respublika o'quv-metodik markazi, 1994.
4. Xudoyberdiyeva H. Saylanma. — Toshkent: Sharq, 2000.
5. Usarova L. I. Maktab darsliklarida Abdulla Oripov lirikasining integratsiya orqali o'qitish usullari. // Ustozlar uchun. — 2025
6. M. Ochilov. Yangi pedagogik texnologiyalar. — Toshkent: Aloqachi, 2018.